

INSTRUKCIJA

Snieguma pārbaudei un ģenētiskās kvalitātes noteikšanai

gaļas tipa šķirņu aitām

2019.

Instrukcija sagatavota, pamatojoties uz gaļas tipa šķirņu audzēšanas programmās noteiktajām prasībām.

Instrukciju izstrādāja: Dr.agr. Daina Kairiņa Ilze Miķelsone, Harita Eglīte.

Apstiprināta biedrības „Latvijas Aitu audzētāju asociācija” valdes sēdē 09.05.2019.

Saturs

Ievads	5
1. Jēru snieguma pārbaude	5
2. Vaislai audzējamo aitu un teķu snieguma pārbaude	9
2.1. Dzīvmasas vērtēšana	9
2.2. Vilnsegas vērtēšana.....	9
2.3. Eksterjera lineārā vērtēšana	11
2.4. Muskulatūras vērtēšana.....	14
3. Aitu māšu snieguma pārbaude	15
4. Vaislas teķu snieguma pārbaude	17

Instrukcijā lietoto terminu skaidrojums

Audzētājs - fiziska vai juridiska persona, kas nodarbojas ar noteiktas šķirnes lauksaimniecības dzīvnieku audzēšanu, saskaņā ar audzēšanas programmu, un ir noslēgusi vienošanos ar šķirnes audzētāju biedrību.

Ciltsdarbs – saskaņā ar audzēšanas programmu īstenojams zootehnisko pasākumu kopums dzīvnieku ģenētisko un saimnieciski derīgo īpašību izkopšanai, kurā ietilpst pareiza uzskaitē, snieguma pārbaude, izlase, atlase un ģenētiskās kvalitātes noteikšana.

Ciltsgrāmata – datne vai cits datu nesējs, ko uztur šķirnes dzīvnieku audzētāju biedrība un kurā ir pamatdaļa un viena vai vairākas papilddaļas tās pašas šķirnes dzīvniekiem, kuri neatbilst ierakstīšanai ciltsgrāmatas pamatdaļā.

Pārraudzība - process, kas nodrošina kvantitatīvus un kvalitatīvus datus par lauksaimniecības dzīvnieku un tā produktivitāti un šo datu reģistrēšanu.

Pārraugis - fiziska persona, kura veic pārraudzību.

Snieguma pārbaude - process audzēšanas programmas īstenošanai, kas nodrošina kvantitatīvus datus par lauksaimniecības dzīvnieku, tā produktivitāti, eksterjeru, kā arī citus ģenētiskās kvalitātes noteikšanai nepieciešamos datus un šo datu reģistrēšanu.

Šķirne - dzīvnieku populācija, kas ir pietiekami viendabīga, lai to par atšķirīgu no citiem tās pašas sugas dzīvniekiem uzskatītu viena vai vairākas audzētāju grupas, kuras ir vienojušās minētos dzīvniekus, norādot zināmos to priekštečus, ierakstīt ciltsgrāmatās, lai atražotu to iedzimtās īpašības, audzēšanas programmā izmantojot reprodukciju, apmaiņu un selekciju.

Šķirnes dzīvnieku audzētāju biedrība - audzētāju apvienība, audzētāju organizācija vai publiska struktūra, kuru dalībvalsts kompetentā iestāde atzinusi nolūkam īstenot audzēšanas programmu ar tīršķirnes vaislas dzīvniekiem, kuri ierakstīti vienā vai vairākās ciltsgrāmatās, ko minētā apvienība, organizācija vai struktūra uztur vai izveido.

Vaislas dzīvnieks – tīršķirnes vaislas dzīvnieks, kas atbilst audzēšanas programmā norādītajām prasībām.

Vaislas materiāls – no vaislas dzīvniekiem mākslīgās reprodukcijas nolūkā savākta vai iegūta sperma, olšūnas vai embriji.

Vērtētājs - fiziska persona, kura ir saņēmusies sertifikātu un veic dažāda vecuma un dzimuma aitu vērtēšanu.

Zootehniskais sertifikāts – izcelsmes sertifikāts, apliecinājums vai komerciāla dokumentācija, ko par vaislas dzīvniekiem vai to reproduktīvajiem produktiem, kurā sniegta informācija par vaislas dzīvnieku vai to reproduktīvo produktu ģenētisko izcelsmi, identifikāciju un, ja pieejams, par snieguma pārbaudes vai ģenētiskās ievērtēšanas rezultātiem.

Ciltsvērtība- atsevišķa dzīvnieka un attiecīgās populācijas izkopjamās pazīmes vidējo rādītāju ģenētiski noteiktā starpība.

Ievads

Instrukcija sagatavota Latvijā audzētām gaļas tipa aitu šķirnēm: Dorperas (DOR), Sufolkas (S), Oksforddaunas (OX), Tekselas (T), Šarolē (SA) un Il-de-France (IF).

Instrukcijā apkopoti jēru, audzējamo aitu un teķu, aitu māšu un vaislas teķu snieguma vērtēšanas kritēriji un ģenētiskās kvalitātes novērtēšanas gaita.

Iegūto novērtējumu izmanto aitu ģenētiskās kvalitātes noteikšanai un mērķtiecīgai labāko dzīvnieku izlasei un pāru atlasei.

Audzētājs noslēdz vienošanos ar šķirnes aitu audzētāju biedrību, par snieguma pārbaudes īstenošanu viņa īpašumā esošām vaislas aitām. Novietnē, kurā tur vaislas aitas, tiek nodrošināta A metodes pārraudzība.

Jēru un audzējamo aitu un teķu snieguma pārbaudes laiks tiek saskaņots ar sertificētiem aitu vērtētājiem.

Visu vecumu aitām snieguma pārbaudei izmanto datus par izcelšanos, ķermeņa uzbūvi un produktivitāti. Snieguma pārbaudi, atbilstoši Audzēšanas programmas prasībām, veic sertificēti vērtētāji.

Vērtēšanai izmanto 1. tabulā apkopoto pazīmju vērtēšanas skalu.

1. tabula

Aitu snieguma pārbaudē izmantoto pazīmju vērtēšanas skala

Punkti	Vērtējums
10	izcils
9	teicams
8	ļoti labs
7	labs
6	gandrīz labs
5	vidējs
4	gandrīz vidējs
3	vājš
2	slikts
1	ļoti slikts

Vaislai vēlams izmantot visu vecumu aitas un teķus, kuru vērtējums katrā atsevišķā pazīmē nav mazāks par 6 punktiem.

1. Jēru snieguma pārbaude

Jēru vērtēšanu veic no 60 līdz 95 dienu vecumam. Audzētājs vai sertificēts vērtētājs no LDC datu bāzes izdrukā jēru kontroles lapas, kurās iekļauti to jēru identitātes NR., kuri pēc vecuma atbilst vērtēšanai.

Kontroles lapās, pamatojoties uz audzētāja iesūtīto informāciju par aitu māšu atnešanos un jēru reģistrēšanu, fiksēti dati par jēru dzimšanas dienu, vecākiem, šķirni un pievienota norāde par snieguma pārbaudi (eksterjera vērtēšanu). Jēriem, kuriem nav atbilstoša izcelsme, eksterjera vērtējuma ierakstīšanas vieta ir aizsvītrotā.

Vērtēšanas laikā tiek veikta jēru svēršana un eksterjera pirmreizējā vērtēšana.

Jēru svēršanu veic sertificēts pārraug vai vērtētājs. Dzīvmasu nosaka ar precizitāti līdz 0.1 kg.

Eksterjeru vērtē sertificēts vērtētājs, pievēršot uzmanību 2. tabulā apkopotajām kļūdām un nepilnībām, to izteiktībai 1 – izteikta vāji, 2 – izteikta vidēji, 3 – izteikta stipri.

2. tabula

Jēru eksterjera kļūdu un nepilnību apzīmējumi

Ķermeņa daļas	Eksterjera kļūdu raksturojums	Kļūdas apzīmējums, Nr.	Ieraksts kontroles lapā	
			aitas	teķi
Galva	nepareizs sakodiens	1	K	K
	ragi	20	...	K
	baltu segmatu un ādas laukumi uz sejas un ausīm*	17	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)
	tumšu segmatu un ādas laukumi uz sejas un ausīm**	23	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)
Kājas	mīksti vēzīši	11	x ¹ (V) x ² (G) x ³ (K)	x ¹ ,x ² (G) x ³ (K)
	X veida kāju stāvotne	12	x ¹ (V) x ² (G) x ³ (K)	x ¹ ,x ² (G) x ³ (K)
	zobenveida kāju stāvotne	13	x ¹ (V) x ² (G) x ³ (K)	x ¹ ,x ² (G) x ³ (K)
	mucveida kāju stāvotne	14	x ¹ (V) x ² (G) x ³ (K)	x ¹ ,x ² (G) x ³ (K)
	balti segmati*	22	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)
	melni segmati**	24	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)
Vilnsega	melni, pigmentēti vilnas matiņi	15	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)	x ¹ ,x ² (V) x ³ (G)
Sēklinieki	nesimetriski, lieli vai mazi, kriptorhisms	18		K

* vērtē – S, OX,

** vērtē – T, SA, IF

Biedrības speciālists veic muskulatūras un taukaudu slāņa dziļuma mērījumus ar ultrasonogrāfu (pret 13 ribu). Visus snieguma pārbaudes laikā iegūtos datus fiksē kontroles lapā un nosūta uz LDC tālākai apstrādei.

Jērus novērtē pēc sekojošām pazīmēm:

- jēra dzīvmasa, kas koriģēta uz 70 dienu vecumu (3., 4. tab.).
- mātes vidējā auglība visā tās izmantošanas laikā (5. tab.);
- eksterjers.

Prasības jēru dzīvmasai tiek diferencēts, atkarībā no jēru skaita metienā: pa vienam (3. tab.) un diviem vai vairāk jēriem (4. tab.).

3. tabula

Pa vienam metienā dzimušo jēru dzīvmasa un vērtējums 70 dienu vecumā

Vērtējums, punkti	Šķirne		
	DOR, T, OX	S, SA	IF
	Dzīvmasa, kg		
10	24.0 un vairāk	26.0 un vairāk	27.0 un vairāk
9	23.0 – 23.9	25.0 – 25.9	26.0 – 26.9
8	22.0 – 22.9	24.0 – 24.9	25.0 – 25.9
7	21.0 – 21.9	23.0 – 23.9	24.0 – 24.9
6	20.0 – 20.9	22.0 – 22.9	23.0 – 23.9
5	19.0 – 19.9	21.0 – 21.9	22.0 – 22.9
4	18.0 – 18.9	20.0 – 20.9	21.0 – 21.9
3	17.0 – 17.9	19.0 – 19.9	20.0 – 20.9
2	16.0 – 16.9	18.0 – 18.9	19.0 – 19.9
1	15.0 – 15.9	17.0 – 17.9	18.0 – 18.9

4. tabula

Pa divi vai vairāk metienā dzimušo jēru dzīvmasa un vērtējums 70 dienu vecumā

Vērtējums, punkti	Šķirne			
	DOR,T	OX	S, SA	IF
	Dzīvmasa, kg			
10	21.0 un vairāk	22.1 un vairāk	24.0 un vairāk	25 un vairāk
9	20.0-20.9	21.0-21.9	23.0 – 23.9	24.0 – 24.9
8	19.0-19.9	20.0-20.9	22.0 – 22.9	23.0 – 23.9
7	18.0-18.9	19.0-19.9	21.0 – 21.9	22.0 - 22.9
6	17.0-17.9	18.0-18.9	20.0 – 20.9	21.0 - 21.9
5	16.0-16.9	17.0-17.9	19.0 – 19.9	20.0 - 21.9
4	15.0-15.9	16.0-16.9	18.0 – 18.9	19.0 - 19.9
3	14.0-14.9	15.0-15.9	17.0 – 17.9	18.0 - 18.9
2	13.0-13.9	14.0-14.9	16.0 – 16.9	17.0 - 17.9
1	12.0-12.9	13.0-13.9	15.0 – 15.9	16.0 - 16.9

Aitu mātes auglība un vērtējums

Vērtējums, punkti	Šķirne			
	T	DOR, S, OX,	SA	IF
	Vidējā auglība, %			
10	150 un vairāk	160 un vairāk	170 un vairāk	180 un vairāk
9	145 - 149	155 - 159	160 - 169	170-179
8	140 - 144	150 - 154	156 - 159	160-169
7	135 - 139	145 - 149	150 - 155	150-159
6	130 - 134	140 - 144	140 - 149	140-149
5	125 - 129	130 - 139	130 - 139	130-139
4	120 - 124	120 - 129	120 - 129	120-129
3	110 - 119	110 - 119	110 - 119	110-119
2	100 - 109	100 - 109	100 - 109	100-109

Novērtējot pirmo reizi atnesušos aitu māšu auglību, vērtējums mātei ar vienu jēru – 7 punkti.

Pēc iegūtā punktu skaita par aitu māšu auglību un jēru dzīvmasu, tiek noteikta jēru ģenētiskā kvalitāte, ko izsaka ar kopvērtējumu punktos un atbilstību klasei, kā arī turpmākās izmantošanas virziens (6. tab.).

Jēru ģenētiskās kvalitātes novērtējums

Punkti	Vērtējums	Klase	Izmantošanas virziens	
			V (teķis)	S (aita)
16 un vairāk	teicami	El	V	V
14 – 15	ļoti labi	I	G	V
12 – 13	labi		K	
Līdz 11	gandrīz labi	Br.	K	K

Nemot vērā nelielo šķirnes aitu skaitu, vaislai tiks atstātas arī aitas, ar vērtējumu ne mazāku par 12 punktiem.

Teķu kopvērtējums ne mazāks par 16 punktiem – El klase.

Ievesto šķirņu populācija ir maza, tāpēc vaislai var izmantot El un I klases teķus, El un I klases aitas, kuru vecāku un vecvecāku vidējā auglība to izmantošanas laikā nav zemāka par 7. tabulā norādīto.

*pēc pirmās atnešanās var ataudzēt teķus un aitas vaislai, izmantojot vecvecāku auglības rādītājus.

Jēru vecāku vai vecvecāku auglība, %

Jēra dzimums	Šķirne		
	T, DOR	S, OX	SA, IF
S	130	140	150
V	150	160	160

Vēlams, lai jēru mātei dzemdību gaita visās atnešanās reizēs būtu atzīmēta kā viegla (apzīmēšanas aktā atzīmēts kā 1, vai elektroniski – 1 dzemdības bez palīdzība).

LDC sagatavo atskaites lapas, tajās norāda jēru vērtējumu punktus, kopvērtējumu un izmantošanas virzienu (V – vaislai, G – gaļas ganāmpulkam, K – kaušanai).

2. Vaislai audzējamo aitu un teķu snieguma pārbaude

Audzējamo aitu un teķu snieguma vērtēšana veic līdz vaislas darbības uzsākšanai, 8 līdz 18 mēnešu vecumā.

Audzētājs vai sertificēts vērtētājs no LDC datu bāzes izdrukā audzējamo aitu un teķu kontroles lapas.

Vērtēšanas laikā tiek veikta audzējamo aitu un teķu svēršana, vilnsegas kvalitātes, eksterjera lineārā vērtēšana un muskulatūras vērtēšana.

Vaislai audzējamām aitām un teķiem, snieguma pārbaudi veic divi sertificēti aitu vērtētāji.

2.1. Dzīvmasas vērtēšana

Atbilstoši izaudzētām aitas un teķiem, snieguma pārbaudes laikā dzīvmasai jābūt vismaz 75% no pieaugušas aitas vai teķa dzīvmasas (8. tab.).

8. tabula

Vaislai audzējamo aitu un teķu dzīvmasa novērtēšanas laikā, kg

Dzimums	Šķirne	
	DOR, OX, T	S, SA, IF
S	50	55
V	65	70

Aitas un teķi, kuru dzīvmasa vērtēšanas dienā neatbilst prasībām, tiek novērtēti vēlāk, bet nepārsniedzot 18 mēnešu vecumu.

2.2. Vilnsegas vērtēšana

Vilnsegas kvalitāti novērtē pirms aitu un teķu nociršanas, vai 2 līdz 3 mēnešus pēc nociršanas, vilnas garums 2 – 3 cm.

Vērtējot vilnsegu ir jāpievērš uzmanība tās kvalitātei plecu daļā, ķermeņa vidusdaļā (uz sāniem) un ķermeņa pakaļējā trešdaļā (gurni un krusti).

Vilnsegas vērtēšanai izmanto šādas pazīmes:

- ✓ vilnsegas biezumu;
- ✓ vilnas matiņu izlīdzinātību pēc smalkuma;
- ✓ melno vilnas matiņu klātbūtni vilnsegā;
- ✓ melno segmatu klātbūtni uz kājām, sejas un ausī (baltgalvaino šķirņu aitām);
- ✓ baltos segmatu klātbūtni uz kājām, sejas un ausīm (tumšgalvaino šķirņu aitām).

Vilnsegas biezums

Vilnsegas biezumu nosaka pēc taustes uz muguras, sāniem, gurniem, kā arī pēc šķirtnes platuma pie ādas.

Vilnas biezuma vērtējums

Apzīmējums	Apraksts	Vērtējums, punkti
BB	ļoti bieza vilna	9
B	bieza	7
BR	reta	5
BR-	ļoti reta	3

Vilnas matiņu smalkuma izlīdzinātība

Vērtējot vilnsegu ir jāpievērš uzmanība izlīdzinātībai pēc vilnas matiņu smalkuma plecu daļā, ķermeņa vidusdaļā (uz sāniem) un ķermeņa pakaļējā trešdaļā (gurni un krusti). Ja vilnas matiņu smalkuma starpība ir viena smalkuma klase, tad vilnsega ir izlīdzināta, ja starpība lielāka, tad vilnsega ir neizlīdzināta (10. tab.).

Vilnas izlīdzinātība pēc vilnas matiņu smalkuma klases

Apzīmējums	Apraksts	Vērtējums, punkti
I	Vilna, pēc vilnas matiņu smalkuma klases uz ķermeņa, izlīdzināta	9
I-	Vilna, pēc vilnas matiņu smalkuma klases izlīdzināta uz pleciem un sāniem, bet neizlīdzināta uz gurniem vai ciskas	7
NI	Vilna, pēc vilnas matiņu smalkuma klases, neizlīdzināta. Vilnas matiņu smalkuma klase atšķiras ne tikai uz gurniem vai ciskas, bet arī uz pleca un sāniem.	5

Melnie vilnas matiņi vilnsegā

Melngalvaino vai tumšgalvaino šķirņu aitām un teķiem, atbilstoši šķirnes aprakstam, vilnsegā ir pieļaujami atsevišķi pigmentēti vilnas matiņi vai neliela laukuma matiņu sakopojums (11. tab.). Aitām un teķiem, vilnsegā nav pieļaujami melnu matiņu laukumi lielāki par 2 mm (vērtējums 6 punkti). Neskatoties uz vilnas kopvērtējumu, šādas aitas un teķi, tiek nozīmēti gaļas jēru ieguvei (G).

Vilnas matiņu krāsas vērtējums vilnsegā

Apzīmējums	Apraksts	Vērtējums, punkti
Vb	Vilnas matiņi balti	9
Vm	Atsevišķi melni vilnas matiņi vai 1 – 2 mm liels matiņu sakopojums	7
Vm+	Vilnsegā vērojumi melnu vilnas matiņu laukumi	6

Baltgalvaino šķirņu aitām un teķiem nav pieļaujami melni vilnas matiņi vilnsegā.

Balto vai melno segmatu klātbūtne uz galvas vai kājām

Melngalvaino vai tumšgalvaino šķirņu aitām un teķiem (S, OX) nav pieļaujami balti segmatu uz galvas (kļūdas kods – 17), vai kājām (kļūdas kods -22).

Teķi un aitas, kuriem šī kļūda ir izteikta (ieraksts x^3) tiek nozīmēti gaļas jēru ieguvei (G), neatkarīgi no iegūtā kopvērtējuma.

Baltgalvaino šķirņu aitām un teķiem (T, SA, IF) nav pieļaujami melni segmati uz galvas (kļūdas kods – 23), vai kājām (kļūdas kods -24).

Teķi un aitas, kuriem šī kļūda ir izteikta (ieraksts x^3), tiek nozīmēti gaļas jēru ieguvei (G), neatkarīgi no iegūtā kopvērtējuma.

Vilnas kvalitātes kopvērtējumu nosaka, summējot atsevišķo pazīmju vērtējumu un dalot to ar vērtēto pazīmju (3) skaitu. Iegūtais vērtējums punktos tiek noapaļots.

Vilnsegas kvalitātes vērtējums: 9 punkti (**vilnas kvalitāte teicama**)
8 punkti (**vilnas kvalitāte ļoti laba**)
7 punkti (**vilnas kvalitāte laba**)
6 punkti (**vilnas kvalitāte gandrīz laba**).

Piemēri:

BB vērtējums 8 punkti + I- vērtējums 7 punkti + Vm - vērtējums 7 punkti = $22/3=7.3$, vērtējums 7 punkti, aita vai teķis tiek nozīmēts vaislai (V)

BB vērtējums 8 punkti + I- vērtējums 7 punkti + **Vm+ vērtējums 6 punkti** = $21/3=7.0$, vērtējums 7 punkti, aita vai teķis tiek nozīmēts gaļas jēru ieguvei (G)

2.3. Eksterjera lineārā vērtēšana

Eksterjera vērtēšanā tiek izmantotas 6 pazīmes, kuras apvienotas 2 pazīmju grupās:

1. Ķermenis, vērtē 3 pazīmes (12. tab.).
2. Kājas, vērtē 3 pazīmes (13. tab.).

Visām pazīmēm optimālais vērtējums 9 punkti.

12. tabula

Teķu un aitu ķermeņa pazīmju vērtēšanas skala

Pazīme	Raksturojums	Lineārais vērtējums	Raksturojums
Ķermenis			
Kopskats	Ne-proporcionāls	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Proporcionāls
Mugurkauls	Ieliekts vai izliekts	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Taisna līnija
Sēklinieki	Mīksti vai cieti	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Labi attīstīti
Tesmenis	Neattīstīts	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Labi attīstīts

Teķiem vērtē sēklinieku attīstību. Ja vērtējums nav augstāks par 7 punktiem, teķi brāķē neatkarīgi no pārējo eksterjera pazīmju vērtējuma.

Aitām vērtē tesmeņa attīstību. Ja vērtējums nav augstāks par 7 punktiem, aitu brāķē neatkarīgi no pārējo eksterjera pazīmju vērtējuma.

Izmantojot atsevišķo pazīmju vērtējumu, tiek noteikts ķermeņa pazīmju vidējais vērtējums.

Piemērs: teķim kopskats novērtēts ar 8 punktiem, mugurkauls – 9 punkti, sēklinieku attīstība - 8 punkti, kopā $25/3 = 8.3$ punkti, **ķermeņa pazīmju vērtējums 8 punkti.**

Kāju pazīmju vērtēšanas skala dota 13. tabulā.

13. tabula

Teķu un aitu eksterjera lineārās vērtēšanas skala

Pazīme	Raksturojums	Lineārais vērtējums	Raksturojums
Kājas			
Pakaļkājas (sānskatā)	Taisnas vai zobenveida	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Pareiza kāju stāvotne
Kājas (no priekšpuses un aizmugures)	X vai mucveida	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Paralēlas, novietotas plati
Vēzīšu slīpums	Slīpi vai stāvi	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Atbilst prasībām

Izmantojot atsevišķo kāju pazīmju vērtējumu, tiek noteikts vidējais vērtējums. Piemēram: teķim kājas sānskatā novērtēts ar 7 punktiem, no aizmugures – 8 punkti, vēzīšu slīpums - 7 punkti, kopā $22/3 = 7.3$ punkti, **kāju pazīmju vērtējums 7 punkti.**

Eksterjera kopvērtējumu iegūst summējot ķermeņa un kāju pazīmju vērtējumu, dalot to ar vērtēto pazīmju skaitu (2) un noapaļojot iegūto rezultātu.

Piemēram: ķermeņa pazīmju vērtējums 8 + kāju pazīmju vērtējums 7 = $15/2 = 7.5$ = noapaļojot eksterjera vērtējums 8 punkti

Eksterjera kopvērtējums: 9 punkti (**teicams**)
    8 punkti (**ļoti labs**)
    7 punkti (**labs**)
    6 punkti (**ir eksterjera kļūdas, brāķēt**)

Teķus, kuriem eksterjera vērtējums ir 6 punkti, izbrāķē un atskaites lapā ieraksta K.

Vaislai audzējamās teķus un aitas brāķē, ja ir konstatēta kāda no 14. tabulā atzīmētajām eksterjera kļūdām, kuru rezultātā turpmākās izmantošanas apzīmējums ir K (kaušanai).

Kļūdas izteiktību apzīmē ar skaitļiem no 1 – 3, kur 1- vāji izteikta, 2 – vidēji, bet 3 – izteikta kļūda.

Audzējamo aitu un teķu eksterjera kļūdu apzīmējumi

Ķermeņa daļas	Eksterjera kļūdu raksturojums	Kļūda, Nr.	Aitas		Teķi	
			apzīmējums	ieraksts kontroles lapā	apzīmējums	ieraksts kontroles lapā
Galva	nepareizs sakodiens	1	x	K	x	K
	ieradži	16	...	...	x	G
	ragi	20	...	...	x	K
	balti segmatu laukumi uz sejas, ausīm*	17	x^1, x^2 x^3	V G	x^1 x^2 x^3	V G G
	tumšu segmatu un ādas laukumi uz sejas un ausīm**	23	x^1, x^2 x^3	V G	x^1 x^2 x^3	V G G
Skausts	šaurš, maz muskuļots	2	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
Krūtis	šauras, saspiestas krūtis	3	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
	iežmauga aiz lāpstiņām	4	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
Mugura	ieliekta mugura	5	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
	izliegta mugura	6	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
Vēders	nokāries	7	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
	ierauts	8	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
Krusti	nolaideni, šauri, ķīļveida krusti	9	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
	sašaurināta pakaļējā daļa	10	...	...	x^1 x^2 x^3	V G K
Kājas	mīksti vēžīši	11	x^1 x^2 x^3	V G K	x^1 x^2 x^3	V G K
	x veida kāju stāvotne	12	x^1 x^2 x^3	V G K	x^1 x^2 x^3	V G K

	zobenveida kāju stāvotne	13	x ¹ x ² x ³	V G K	x ¹ x ² x ³	V G K
	mucveida kāju stāvotne	14	x ¹ x ² x ³	V G K	x ¹ x ² x ³	V G K
	balti segmati *	22	x ³	G	x ³	G
	melni segmati**	24	x ³	G	x ³	G
Vilnsega	melni, pigmentēti vilnas matiņi	15	x ¹ x ² x ³	V V G	x ¹ x ² x ³	V V G
Sēklinieki	nesimetriski, lieli vai mazi, kriptonhisms	18	...	...	x	K
Tesmenis	nesimetrisks vāji attīstīs	19	x	K	...	...

* vērtē tikai – S, OX; ** vērtē tikai – T, SA, IF

2.4. Muskulatūras vērtēšana

Muskulatūras vērtēšanai izmanto ķermeņa platumu krūšu un krustu daļā, kā arī muskuļaudu attīstību ķermenī (15. tab.).

15. tabula

Teķu un aitu eksterjera lineārās vērtēšanas skala

Pazīme	Raksturojums	Lineārais vērtējums	Raksturojums
Muskulatūras attīstība			
Krūšu platums	Šaurs	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Plats
Krustu platums	Šaurs	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Plats
Plecu daļas piepildījums	Nepiepildīti	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Piepildīti
Augšstilbu piepildījums	Nepiepildīti	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Piepildīti
Augšstilbu muskuļi	Īsi	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – 8 – 9	Gari

Izmantojot atsevišķo muskulatūras attīstību raksturojošo pazīmju vērtējumu, tiek noteikts vidējais vērtējums.

*Piemēram: teķim krūšu platums - 7 punkti, krustu platums – 8 punkti, plecu daļas piepildījums – 7 punkti, augšstilbu piepildījums – 8 punkti, augšstilbu muskuļi – 8 punkti, kopvērtējums $38/5=7.6$ punkti, **muskulatūras vērtējums 8 punkti.***

Muskulatūras attīstības vērtējums:

- 9 punkti (**teicams**)
- 8 punkti (**ļoti labs**)
- 7 punkti (**labs**)
- 6 punkti (**gandrīz labs**)

Teķus, kuriem muskulatūras attīstības vērtējumu ir 6 punkti – izbrāķē (K).

Izmantojot vilnsegas, eksterjera un muskulatūras attīstības vērtējumu, iegūst aitas vai teļa ģenētiskās kvalitātes novērtējumu (16. tab.). Vērtētāji nosaka vaislai audzējamo aitu un teļu turpmāko izmantošanu, kontroles lapās veicot ierakstus: V – vaislai, G – gaļas ieguvei (gaļas saimniecība), K – kaušanai (brāķis).

16. tabula

Audzējamo aitu un teļu ģenētiskās kvalitātes novērtējums

Vērtējums, punkti		Vērtējums	Novērtējuma klase	Izmantošanas virziens	
S, OX, IF, SA, T	DOR			teļi	aitas
21.0 un vairāk	15.0 un vairāk	teicami	EI	V	V
19.0-20.0	13.0-14.0	labi	I	G	V
Līdz 18.0	Līdz 12.0	slikts	B	K	K

Vaislai izvēlās audzējamus teļus, kuru vērtējums nevienā no pazīmēm nav zemāks par 7 punktiem.

Vaislai izvēlās audzējamās aitas, kuru vilnas un muskuļojuma vērtējums nav mazāks par 6 punktiem, bet eksterjera vērtējums – nav mazāks par 7 punktiem.

3. Aitu māšu snieguma pārbaude

Pamatojoties uz jēru kontroles lapās un reģistrā izdarītajiem ierakstiem, LDC aitu mātes katru gadu novērtē pēc šādām pazīmēm:

- ✓ Auglības visā tās izmantošanas laikā, % (17. tab.);
- ✓ Vērtēšanas gadā dzimušo jēru koriģētās dzīvmasas 70 dienu vecumā (18. un 19. tab.).

Aitu mātes auglību aprēķina, **izmantojot ierakstītus par atnešanās rezultātiem:**

04/   03/   07/

aitu mātes vecums, gadi   atnešanās reizes   dzimušo jēru skaits

Novērtējot pirmo reizi atnesušos aitu māšu auglību, vērtējums mātei ar vienu jēru – 7 punkti.

17. tabula

Aitu mātes auglība un vērtējums

Vērtējums, punkti	Šķirne			
	T	DOR, S, OX,	SA	IF
	Vidējā auglība, %			
10	150 un vairāk	160 un vairāk	170 un vairāk	180 un vairāk
9	145 - 149	155 - 159	160 - 169	170-179
8	140 - 144	150 - 154	156 - 159	160-169
7	135 - 139	145 - 149	150 - 155	150-159
6	130 - 134	140 - 144	140 - 149	140-149
5	125 - 129	130 - 139	130 - 139	130-139
4	120 - 124	120 - 129	120 - 129	120-129
3	110 - 119	110 - 119	110 - 119	110-119
2	100 - 109	100 - 109	100 - 109	100-109

Jēru ātraudzību ietekmē metiena lielums. Metienā pa vienam dzimušo jēru koriģētā dzīvmasa 70 dienu vecumā apkopota 18. tabulā.

18. tabula

Metienā pa vienam dzimušo jēru koriģētā dzīvmasa un vērtējums 70 dienu vecumā

Vērtējums, punkti	Šķirne		
	DOR, T, OX	S, SA	IF
	Dzīvmasa, kg		
10	24.0 un vairāk	26.0 un vairāk	27.0 un vairāk
9	23.0 – 23.9	25.0 – 25.9	26.0 – 26.9
8	22.0 – 22.9	24.0 – 24.9	25.0 – 25.9
7	21.0 – 21.9	23.0 – 23.9	24.0 – 24.9
6	20.0 – 20.9	22.0 – 22.9	23.0 – 23.9
5	19.0 – 19.9	21.0 – 21.9	22.0 – 22.9
4	18.0 – 18.9	20.0 – 20.9	21.0 – 21.9
3	17.0 – 17.9	19.0 – 19.9	20.0 – 20.9
2	16.0 – 16.9	18.0 – 18.9	19.0 – 19.9
1	15.0 – 15.9	17.0 – 17.9	18.0 – 18.9

Metienā pa divi un vairāk dzimušo jēru koriģētā dzīvmasa 70 dienu vecumā apkopota 19. tabulā.

19. tabula

Pa divi vai vairāk metienā dzimušu jēru dzīvmasas un vērtējums

Vērtējums, punkti	Šķirne			
	DOR,T	OX	S, SA	IF
	Dzīvmasa, kg			
10	21.0 un vairāk	22.1 un vairāk	24.0 un vairāk	25 un vairāk
9	20.0-20.9	21.0-21.9	23.0 – 23.9	24.0 – 24.9
8	19.0-19.9	20.0-20.9	22.0 – 22.9	23.0 – 23.9
7	18.0-18.9	19.0-19.9	21.0 – 21.9	22.0 - 22.9
6	17.0-17.9	18.0-18.9	20.0 – 20.9	21.0 - 21.9
5	16.0-16.9	17.0-17.9	19.0 – 19.9	20.0 - 21.9
4	15.0-15.9	16.0-16.9	18.0 – 18.9	19.0 - 19.9
3	14.0-14.9	15.0-15.9	17.0 – 17.9	18.0 - 18.9
2	13.0-13.9	14.0-14.9	16.0 – 16.9	17.0 - 17.9
1	12.0-12.9	13.0-13.9	15.0 – 15.9	16.0 - 16.9

Izmantojot punktu summu par aitu mātes auglību un jēru dzīvmasu (vidējais punktu skaits, kas aprēķināts no katra jēra dzīvmasas vērtējuma), nosaka aitu mātes ģenētisko kvalitāti (20. tab.).

20. tabula

Aitu māšu ģenētiskās kvalitātes vērtējums

Punkti	Vērtējums	Klase	Izmantošanas virziens
18.0 un vairāk	izcili	El	atskaitē ieraksts C (ciltskodola grupa)
16.0 – 17.9	teicami	El	atskaitē ieraksts - V
14.0 – 15.9	loti labi	I	atskaitē ieraksts - V
12.0 – 13.9	labi	II	atskaitē ieraksts - V
Līdz 11.9	gandrīz labi	Brāķis	atskaitē ieraksts - K

Vaislas jēru ieguvei izmanto aitu mātes, kuru vērtējums nav zemāks par 12 punktiem.

Aitu mātei, sasniedzot EI klases vērtējumu, ne agrāk kā pēc 2. atnešanās reizes, vērtējums tiek saglabāts visu tās atlikušo izmantošanas laiku.

4. Vaislas teķu snieguma pārbaude

Vaislas teķu novērtēšanu pēc pēcnācēju ieguves veic LDC, izmantojot datu bāzē **audzētāja** reģistrēto informāciju par aplecināšanai nozīmētajām aitu mātēm, to atnešanās datiem un reģistrētajiem jēriem.

Vaislas teķiem snieguma pārbaudei izmanto:

- aplecināšanas rezultātus (atnesušās aitu mātes - % no lecinātām (21. tab.);
- pēc jēru ieguves uz vienu atnesušos aitu māti, kuras aplecinātas ar vērtējamo teķi (22. tab.).

21. tabula

Vaislas teķu aplecināšanas rezultāti un to vērtējums

Vērtējums, punkti	Atnesušās aitu mātes (no lecinātajām ar vērtējamo vaislas teķi), %
10	90.0 un vairāk
9	85.0 – 89.9
8	80.0 – 84.9
7	75.0 – 79.9
6*	70.0 – 74.9
5	65.0 - 69.9
4	60.0 - 64.9
3	55.0 – 59.9
2	50.0 – 54.9

Vaislas teķu vērtējums pēc jēru ieguves apkopots 21. tabulā. Ja aplecināšanai izmantotas audzējamās aitas, kuras atnesušās pirmo reizi, jēru ieguves vērtējums ir 7 punkti.

22. tabula

Vaislas teķu vērtējums pēc jēru ieguves uz vienu atnesušos aitu māti

Vērtējums, punkti	Šķirne			
	T	DOR, S, OX,	SA	IF
	No vienas atnesušās aitu mātes (lecinātas ar vērtējamo teķi) iegūto jēru skaits pārraudzības gadā			
10	1.50 un vairāk	1.60 un vairāk	1.70 un vairāk	1.80 un vairāk
9	1.45 – 1.49	1.55 – 1.59	1.60 – 1.69	1.70 - 1.79
8	1.40 – 1.44	1.50 – 1.54	1.56 – 1.59	1.60 - 1.69
7	1.35 – 1.39	1.45 – 1.49	1.50 – 1.55	1.50 - 1.59
6	1.30 – 1.34	1.40 – 1.44	1.40 – 1.49	1.40 - 1.49
5	1.25 – 1.29	1.30 – 1.39	1.30 – 1.39	1.30 - 1.39
4	1.20 – 1.24	1.20 – 1.29	1.20 – 1.29	1.20 - 1.29
3	1.10 – 1.19	1.10 – 1.19	1.10 – 1.19	1.10 - 1.19
2	1.00 – 1.09	1.00 – 1.09	1.00 – 1.09	1.00 - 1.09

Vaislas teķu snieguma pārbaudē iegūto vērtējumu pēc aplēcināto (grūsno) aitu māšu īpatsvara un jēru ieguves, apvieno kopvērtējumā (23. tab.).

23. tabula

Vaislas teķu ģenētiskās kvalitātes novērtējums (1)

Punkti	Vērtējums	Šķirne	
		S, OX, DOR, SA, T, IF	
		Klase	Izmantošanas virziens atskaitē
14.0 un vairāk	teicami	El	V
12.0-13.9	labi	I	G
Līdz 11.9	gandrīz labi	Br.	K

Teķiem, no kuriem konkrētajā pārraudzības gadā nav iegūti pēcnācēji, bet viņi jau ir vērtēti, saglabā iepriekšējo vērtējumu.

Pārbaudes teķa statusu var saglabāt 2 pārraudzības gadus, ja teķi pirmo reizi izmanto kā rezerves teķi.

Vaislas teķim reģistrē datus par pēcnācēju (jēru) muguras garā muskuļa un taukaudu slāņa dziļumu pret 13 ribu (ultrasonogrāfijas mērījums), kā arī kontrolnobaršanas rezultātus.

Teķu pārbaudi pēc pēcnācēju nobarošanas datiem veic ne tikai stacijā, bet arī uz vietas aitu audzētāja ganāmpulkā. Vaislas teķu pēcnācēju dzīvības pieaugums diennaktī kontrolnobaršanas laikā un tā vērtēšanas rezultāti apkopoti 24. tabulā.

Vaislas teķu vērtējums pēc pēcnācēju kontrolnobaršanas rezultātiem

Vērtējums, punkti	Šķirne		
	S, SA, IF	DOR, T,	OX
	Jēru dzīvmasas pieaugums diennaktī, g		
10	450 un vairāk	400 un vairāk	380 un vairāk
9	400 – 449	360 - 399	350 - 379
8	350 – 399	300 - 359	300 - 349
7	300 – 349	260 - 299	250 - 299
6	250 – 299	200 - 259	190 - 249
5	200 – 249	160 - 199	150 - 189
4	160 – 199	130 - 159	120 - 149
3	130 - 159	120 - 129	110 - 119
2	100 - 129	100 - 119	100 - 109
1	Līdz 100	Līdz 100	Līdz 100

Pēc vaislas teķu snieguma pārbaudē iekļauto pēcnācēju kontrolnobaršanas rezultātiem (no 2024. gada), kopējam vērtējumam, lai teķi turpmāk izmantotu vaislai, jābūt vismaz 21 punktam (25. tab.).

Vaislas teķu snieguma vērtējums pēc apļecināšanas rezultātiem, jēru ieguves un dzīvmasas pieaugums diennaktī (2)

Punkti	Vērtējums	Klase	Snieguma pārbaudes rezultāts, klase
21.0 un vairāk	teicami	El	Vaislai (atskaitē - V)
20.0 - 20.9	labi	I	Gaļas jēru ieguvei (atskaitē - G)
Līdz 19.9	gandrīz labi	Br	Br (atskaitē - K)

Teķis uzlabotāja statusu saņem, ja kopējais novērtējums nav zemāks par 22 punktiem (El kl. U).

Vaislas teķim, pārbaudītam pēc pēcnācēju kvalitātes, sasniegtais El klases vērtējums tiek saglabāts visu tā izmantošanas laiku!!!

Vaislas jēru ieguvei izmanto Skrepi rezistentus (R1) un selekcijai vēlamus (R2), zināmas izcelsmes (no tēva puses, ja iespējams arī no mātes, ar DNS testu apstiprinātus), uz *Maedi Visna* slimību izmeklētus - negatīvus un parazītu klātbūtni izmeklētus, sertificētus vaislas teķus.

Šīs papildus prasības neietekmē dzīvnieku izmantošanas virzienu, ja vien ģenētiskās kvalitātes vērtējums ir atbilstošs.